

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 4

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

April 2025

WWW.AJERUZ.COM

International Scientific Journal
AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
April 2025

Tashkent 2025

Jo'rayeva Zuhra Jalol qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Tarix yo'nalishi 2-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **t.f.n., professor Y.X.Gaffarov**
jurayevazuhra2303@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yunonistonning shahar-polislari, ularning shakllanishi hamda yuksalishi haqida ayrim mulohazalar yuritiladi. Shu qatorda Yer egalari va dehqonlar bozorga sharob, yog', don, jun olib kelganligi va Sharqqa nisbatan polislardagi iqtisod keng imkoniyatlarni ochganligi, ya'ni tovar-pul munosabatlarini rivojlanganini ko'rishimiz mumkin. Davlatga asosiy daromad podsho yerlaridan emas, balki qullar ishlagan xususiy yerlardan kelganligi haqida ayrim fikr-mulohazalar keltirib o'tilgan.

Kalit so'z: "polis", markazida shahar, Korinf va Afina, Aristotel, Lokedemon, Sparta

Qadimgi Yunoniston tarixidan ma'lumki miloddan avvalgi IX-VIII chuqur o'zgarishlar sodir bo'ladi. Mayda, bir-biridan ayro bo'lgan urug' jamoalari va qishloq jamoalari ijtimoiy-siyosiy tuzumga aylana boshlaydi. Bunda turli xil ijtimoiy guruhlar o'rtasiga qonli to'qnashuvlarga olib kelgan o'tkir qarama-qarshiliklar paydo bo'ldi va davlatchilik organlari shakllanadi hamda yuksak madaniyat yaratildi. Bu yangi ijtimoiy-siyosiy tashkilotlar esa polis nomini ola boshladi. Aynan mana shu polislar qadimgi yunon jamiyatining iqtisodiy-ijtimoiy, siyosiy va mafkuraviy tashkilotining asosiy shakli hisoblanar edi. Polis atamasining o'zi bu tarixiy adabiyotlarda eng ko'p "shahar-davlat" deb tariflaanadi. Qadimgi yunon tilida "polis" so'zi albatta, "binolar, ko'chalar, mudofa inshootlari va boshqalar" va "erkin to'laqonli fuqorolar jamiyatiga ega", "shahar" manoni anlatadi [1, 44-45-b].

Shunday qilib yunon polislari jamoaning alohida tipi bo'lib, dehqon va shahar aholisini o'zida birlashtirgan yerga ishlovchilar - fuqaro jamoasi edi. Yunon polisining taraqqiyoti va shakllanishini belgilaydigan asosiy shartlari quyidagilarni o'z ichiga oladi: Eng avvalo, davlat va xususiy mulk birlashgan antik mulkchilik shaklida edi. Yunon jamoasi a'zosi bo'lgan fuqaro to'laqonli yerga egalik qilish huquqiga ega hisoblangan. Har bir fuqaro polis hududida yer ulushiga ega bo'lishi shart edi. Yerga egalikning oliy huquqi fuqarolar jamoasiga tegishli bo'lgan. Yerga egalik, dehqonchilik uzoq vaqt polis fuqarosini imtiyozi bo'lib qoldi. Polis fuqarosidan boshqa hech kim uning hududida yerga egalik qilish huquqiga ega emas edi hamda polis fuqarolar jamoasiga tegishli jamoa yerlariga egalik qila olmas edi. Ishlab chiqarish kuchlari II mingyillikka nisbatan mil.avv VIII-VI asrlarda yuqori darajada rivojlandi. Aynan shu davrda polislarda maktab

iqtisodiyoti vujudga keldi, Tovar ishlab chiqarish tezlashdi va Tovarga bo'lgan munosabat va bozor orqali mahsulot savdosi olib borilishi polis xo'jaligining asosiga aylandi. Yer egalari va dehqonlar bozorga sharob, yog', don, jun olib kelib sotishar edi. Sharqqa nisbatan polislardagi iqtisod keng imkoniyatlarni ochdi, ya'ni tovar-pul munosabatlarini rivojlantirdi. Bu jiati xo'jalik va jamiat rivojlanish uchun sabab bo'ldi. Davlatga asosiy daromad podsho yerlaridan emas, balki qullar ishlagan xususiy yerlardan kelgan.

Polis hududi shahar va uni atrofidagi qishloqlarni o'z ichiga olar edi. Bu yunon polislar uncha katta bo'lmagan 100-200 kv. km bo'lgan hududni o'z ichiga olgan. Har bir polis aholisi 5 mingdan 10 ming kishini tashkil etib, ulardan taxminan 1-2 ming kishi fuqarolik huquqiga ega edi. Har bir yunon polisi suveren davlat bo'lib, o'z fuqaroligi, qonunlari, hokimiyat oiganlari, ibodatxona, teatr, xalq yig'ini o'tadigan maydoni, palestar, gimnasey, stadion kabi jamoat inshootlariga ega edi. [2, 246-247]. Bundan tashqari hududi va ahlisi bo'yicha yunon polistlari bir-biridan ajralib turgan. Polistlar orasida juda ham kattalari bo'lib, masalan ulardan Lokedemon yoki Sparta hududi 8400 km, aholisi tahminan 200-300ming kish atrofida bo'lgan. Afina polisining hududi 2,5 km.kv bo'lib 250-300 atrofida aholi yashagan. Eng ommalashgan va keng tarqalgan yunon polisining hududi 100-200 km. kv, ya'ni 10x10, 10x20 kmni tashkil etgan. Aholisi 5 mingdan 10 mingga bo'lib, uning tarkibi: bolalar, ayoilar, chet elliklar va qullardan iborat bo'lgan. Aristotel aytganidek, polis hududi ko'zga ko'rinadigan bo'lishi kerak, sababi himoya qilish oson bo'ladi. Polis markazida shahar joylashgan. Bu shaharning vazifasi markaziy punkt vazifasini bajarish, ya'ni polisning barcha hududiga yordam jo'natish, o'rmon mahsulotlarini yetkazib berish, bu mahsulotlarni o'sha yerning o'zida qayta ishlash lozim bo'lgan [3, 148-149]

. Shahar va polislarning dengizga chiqish imkoniyati bo'lishi ular uchun juda katta ustunlikni ta'minlagan. Birinchidan, davlat xavfsizligini ta'minlagan, ikkinchidan, mahsulotlarni yetkazib berish qulay bo'lgan. Bu kabi qulayliklarga ega bo'lgan polis Aristotelning fikricha ideal ko'rinishdagi polis hisoblangan. Odatda yunon polislari kichik-kichik davlat bo'lgan. Hududining kichik bo'lishi polis hududining boshidan oxirigacha borib-kelish oson bo'lishini ta'minlagan. Shahami bir necha soatlarda aylanib chiqish mumkin bo'lgan. Aholisi ham kam bo'lib ko'pchilik bir-birini tanigan. Markaz bitta bo'lib xalq shu yerda yig'ilgan.

Mil. av VI asrda qullar toifasi kam sonli bo'lgan. Qullar katta yer egalari ham kam bo'lib, hunarmandchilik do'konlarida ham ularning roli sezilarli bo'lmagan. Biroq polis iqtisodiyotining qiyinlashuvi, hunarmandchilik ishlab chiqarilishining rivojlanishi, avdo operatsiyalarining kengayishi natijasida qullar soni o'sib bordi. Yunon polislarning o'ziga xos muhim bir ijtimoiy tarkibi ijtimoiy kategoriya, ya'ni teng huquqli fuqarolar jamoasidan iborat. Polis fuqaroligini quyidagi toifalargina qabul qila olgan: Avloddan - avlodga o'tadigan yer merosxo'rlari; xalq xizmatchilari; falangadagi og'ir qurollangan

goplitlar [4, 14-b]. Boshqa shaharlardan kelgan, hattoki qo'shni polisdan kelgan kishilar ham bu, yerning fuqaroligiga kirmagan. Yer tomorqalarini yo'qotish fuqarolik huquqidan va fuqarolar jamoasidan mahrum bo'lishga olib kelgan. Savdo va hunarmandchilik rivojlangan markazlar Korinf va Afinada yer tomorqalaridan mahrum bo'lgan fuqarolar hunarmandchilik va savdo-sotiq bilan shug'ullanishga majbur edi. Bunday odamlar fuqarolik huquqidan mahrum bo'lmas edi, lekin ikkinchi darajali fuqarolarga aylanar edi. Ular birinchi imkoniyatdayoq tomorqalarini qaytarib olishga harakat qilgan va shu bilan o'zlarining jamiyat oldidagi obro'larini tiklab olganlar. Polis hukumati yerdan ajragan fuqarolarga siyosiy yordam ko'rsatgan.

Xulosa o'nida shuni aytish lozimlim yunon polislarining shakillana boshlashi Yunoniston uchun juda kata ahamiyatga ega bo'ldi. Chunki har bir fuqoro o'z polis hududida yer ulushiga ega bo'lgan, davlar budjeti uchun ham yaxshi daromad tushayotgan edi. Yana bir qulay tomonlari shuki Shahar va polislarining dengizga chiqish imkoniyati bo'lishi yunon aholisi uchun kaloniyalar orasidagi masofani qisqarishi hamda qulay savdo-sotiq qilish uchun ham kata ahamiyat kasb etgan va shu bilan bir qatorda aholi uchun juda katta ustunlikni bergan. Birinchidan, davlat xavfsizligini ta'minlangan, ikkinchidan, mahsulotlarni yetkazib berish qulay bo'lgan. Bu kabi qulayliklarga ega bo'lgan polislar aholi tomonidan rivojlantira borilgan

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. D.J. Urakov jahon tarixi/ A.A.Biykuziyev, B.B.Xaynazarov, Q.A.Matxoliqov, S.I.Gabrieliyan, A.G.Xolliyev, O.A.Rajabov va boshq/ Darslik.- Toshkent: "Metodist nashriyoti", 2022.368 bet.
2. Rajabov R.R. Qadimgi dunyo tarixi. (Sharq, Yunoniston, Rim). T., "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2009, 440 bet.
3. D.J. Urakov, R.N. T. ursunov, A.A. Biykuziyev, B.B.X aynazarov Jahon tarixi /o'quv qo'llanma/. -Toshkent: "Innovatsiya Ziya" nashriyoti. 2020. 292 bet.
4. Turopov Yorqin. Qadimgi Yunoniston va Rim madaniyati; muharrir B.Ochilova- Toshkent: - , 2013. 92 b.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
3-son

Nashr qilingan sana: 29.03.2025.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172